

↑
ODNIK
○

U V O D

DEJNA STRAN
9/10 PRIKOLJ
28.12.1951

□ Vira, ki sta objavljena v tej knjigi, dajeta vpogled v gospodarsko zgodovino Slovenije in posebej Ljubljane v prvi polovici 16. stoletja in imata v razmerju do drugih virov tiste dobe svoj posebni značaj in pomen.

V primeri s srednjim vekom je sicer za prvo polovico 16. stoletja ohranjenih v Sloveniji mnogo več zapisov, nastalih pri uradnem poslovanju raznih oblastev in gospodstev, zlasti spisov, zapisnikov in urbarjev. Posebej za Ljubljano in s tem za dovršen del slovenskega neagrarnega gospodarskega življenja pa se razmeroma sklenjena vrsta zgodovinske dokumentacije začenja šele leta 1521, s prvim zapisnikom mestnega sveta. Tako je računski knjiga Mospacherjeve zapuščine, ki vsebuje večidel podatke iz let okrog 1517, pomembna že zato, ker je prvi ohranjeni obsežnejši vir, poln drobnih podatkov o Ljubljani in njenih prebivalcih. Glavni pomen obeh virov pa je drugje.

Odkar je v zgodovinopisju dobilo veljavo raziskovanje gospodarstva in družbe in s tem tudi življenjskih okoliščin navadnega človeka, so kvantitativni podatki - z uporabo ustreznih metod - eden glavnih pripomočkov za rekonstrukcijo splošnih razmer. Najbolj neposredni in objektivni vir takih podatkov je izvorna računski dokumentacija. Viri te vrste, nastali pri delu deželno knežjih računovodstev, zemljiških gospodstev in drugih pravnih oseb, so v Sloveniji ali vsaj zanjo ohranjeni v dokaj zadovoljivem obsegu, ~~žalostno~~ le da so še prav malo izrabljeni.

Dosti redkeje pa je po svetu in tudi na Slovenskem ohranjena poslovna dokumentacija zasebnih podjetnikov iz dobe pred 17. stoletjem. Nastajala je sicer v obilnem obsegu, vendar je za svoje ustvarjalce in posebej še za njihove naslednike hitro izgubljala vsak praktični pomen, tako da so jo uničevali kmalu po njenem nastanku. Oba tukaj objavljena vira potrjujeta to ugotovitev prav s tem, kako sta se vendarle ohranila. Eden še je ohranil, ker je bilo v njem še precej praznih listov, uporabnih za razne poznejše koncepte in druge zapise. Od drugega smo našli le nekaj strani na listu, vlepljenem kot makulatura v platnice

pozneje vezane knjige. Ta vrsta dokumentacije je torej na eni strani redka, na drugi pa vsebinsko še posebej zanimiva, saj daje najbolj neposredni vpogled v trgovčevost (ali celo sploh podjetnikovo) dejavnost, zlasti v drobno in veliko kupčijo. Spričo redkosti starejših trgovskih računskih knjig in še posebej spričo njihovega vsebinskega pomena so se začele v znanstveni literaturi pojavljati edicije teh knjig. ¹

Ta knjiga se uvršča med take objave kot prispevek k preučevanju zgodovine slovenskega neagrarnega gospodarstva in posebej k preučevanju zgodnjega kapitalizma na Slovenskem. Po sklepih, ki jih dopušča, pa pomen obeh virov presega okvire lokalne in nacionalne zgodovine.

Večji razmak
2 v

x

V svoj čas se vira z mnogimi podrobnostmi - ki pa so večkrat povezane z velikimi dogajanja - postavljata sama s svojo vsebino. Zato o tem v uvodu le na kratko:

Nastala sta v dobi zgodnjega kapitalizma in začetkov reformacije. Osvetljujejo splošne gospodarske razmere v tem času, zlasti pa dejavnost meščanskih trgovcev v tej povezavi.

Lin vojne cesarja Maksimilijana proti Benetški republiki (1508-1516).

Računska knjiga Mospacherjeve zapuščine povzema knjigovodsko stanje, kakršno je bilo v letih okrog velikega slovenskega kmečkega punta 1515. ¹ Mnoge znane ali tudi doslej neznane osebe tistega časa se zvrste pred bitalvom v različnih vlogah in sestavljajo pisano vrsto najrazličnejših družbenih plasti, kakor jih je pač videl in doživel trgovec skozi svoj gospodarski račun. Prav ta vir nam omogoča ^{nadaljnje iz} račune, ki konkretno pokažejo, odkod so izvirali konflikti med zemljiškimi gospodi in kmeti ob valorizaciji kmečkih bremen.

Drugi, žal le v odlomkih ohranjeni vir je nastal osem let po bitki pri Mohaču (v kateri so Turki strli odporo moč Ogrske), pet let po prvem obleganju Dunaja, dve leti potem, ko je Nikola Jurišič (ki je bil med drugim kranjski deželni glavar) z obrambo Kiseka zadržal turški

pohod na Dunaj, in dve leti preden je bila v cesarstvu zbrana vojska poražena pri Osijeku. Ta vir nas seznanja z drugačno situacijo denarnih tečajev, kakor je bila slabih dvajset let prej; prikazuje tisto ^{položaj} ~~situacijo~~, iz katere je pozneje nastala kranjska valuta.

2V → x
Pri vsem tem pa je treba vendarle že v uvodu posebej opozoriti na to, da nekaterih opazovanj, ki jih omogočata vira, ne smemo posploševati. Posebno starejši izmed njih odseva stanje v času beneške vojne ~~(1508-1516)~~ in kmalu po njej, ko so bili stiki z zahodom, torej z Benečijo in beneško Istro, občasno pretrgani ali vsaj oslabljeni.

Tudi ~~tam~~ je naključje ohranilo prav dokumentacijo, izvirajočo od nemških priseljencev in je razumljivo, da v njej povezave s severom prihajajo močnejše do veljave kot z zahodom. Pokaže pa se tudi, da skupina nemških trgovcev v Ljubljani ni bila avtohtona in ^{hkrati} ~~tuja~~, da je kapital s severa v obliki kreditov prihajal v Ljubljano.

S tem trčimo na sporno vprašanje: kaj je znamenje gospodarske rasti - dotok ali odtok kapitala. Ko so začeli ptujski meščani v drugi polovici 15. stoletja vlagati svoj denar v nekaterih nemških mestih, se to v gospodarski zgodovini prikazuje kot nekak gospodarski debakel pod vtisom turške nevarnosti. Če pa denar priteka, ~~pa~~ hočejo v tem včasih videti slabosti domačega gospodarstva. Isti pojav se v eni smeri tolmači črno, v drugi belo. Stvar ni tako preprosta. V našem primeru je dvomljivo, da bi nemški krediti dokazovali šibkost ljubljanskega gospodarstva.

2V → x
Priseljni nemški trgovci v Ljubljani so se vživeli v novo okolje. To kažejo ne samo njihovi stiki z domačini, temveč tudi nekatere podrobnosti. Videti je, da so dosti bolj uporabljali italijansko računovodsko izrazoslovje, kot je bila navada npr. v Avstriji. Predvsem pa so se seveda morali prilagoditi tudi posebnim slovenskim denarnim razmeram, v katerih je bilo značilno mešanje avstrijskih in beneških denarjev in računskih sistemov.

pohod na Dunaj, in dve leti preden je bila v cesarstvu zbrana vojska poražena pri Osijeku. Ta vir nas seznanja z drugačno situacijo denarnih tečajev, kakor je bila slabih dvajset let prej; prikazuje tisto ^{položaj} ~~situacijo~~, iz katere ^{je} pozneje nastala kranjska valuta.

2V →

Pri vsem tem pa je treba vendarle že v uvodu posebej opozoriti na to, da nekaterih opazovanj, ki jih omogočata vira, ne smemo posploševati. Posebno starejši izmed njižu odseva stanje v času beneške vojne ~~(1508-1516)~~ in kmalu po njej, ko so bili stiki z zahodom, torej z Benečijo in beneško Istro, občasno pretrgani ali vsaj oslabljeni.

Tudi ~~raz~~ je naključje ohranilo prav dokumentacijo, izvirajočo od nemških priseljencev in je razumljivo, da v njej povezave s severom prihajajo močnejše do veljave kot z zahodom. Pokaže pa se tudi, da skupina nemških trgovcev v Ljubljani ni bila avtohtona in ~~kdaj~~ ^{hkrati}, da je kapital s severa v obliki kreditov prihajal v Ljubljano.

S tem trčimo na sporno vprašanje: kaj je znamenje gospodarske rasti - detok ali odtok kapitala. Ko so začeli ptujski meščani v drugi polovici 15. stoletja vlagati svoj denar v nekaterih nemških mestih, se to v gospodarski zgodovini prikazuje kot nekak gospodarski debakel pod vtisom turške nevarnosti. Če pa denar priteka, ~~pa~~ hočejo v tem včasih videti slabosti domačega gospodarstva. Isti pojav se v eni smeri tolmači črno, v drugi belo. Stvar ni tako preprosta. V našem primeru je dvomljivo, da bi nemški krediti dokazovali šibkost ljubljanskega gospodarstva.

Priseljni nemški trgovci v Ljubljani so se vživeli v novo okolje. To kažejo ne samo njihovi stiki z domačini, temveč tudi nekatere podrobnosti. Videti je, da so dosti bolj uporabljali italijansko računovodsko izrazoslovje, kot je bila navada npr. v Avstriji. Predvsem pa so se seveda morali prilagoditi tudi posebnim slovenskim denarnim razmeram, v katerih je bilo značilno mešanje avstrijskih in beneških denarjev in računskih sistemov.

2V →

— ali — = lepice

== spec - 4 -

12

Če torej nekaterih potez ne smemo prehitro posploševati, pa nam vira omogočata tudi opazovanja, ki imajo gotovo širši pomen. Del možnosti, ki se odpirajo v tej smeri, je prikazan v zadnjem delu te knjige, niso pa s tem še zdaleč izčrpane vse možnosti, predvsem ne, kar zadeva historično blagoznanstvo. Namen objave je prav v tem, naj bi omogočila raznim strokam zgodovinopisja uporabo obeh v resnici edinstvenih virov.

Že ob sedanjem stanju obdelave pa je gotovo, da so bile slovenske dežele v prvi polovici 16. stoletja na gospodarsko pomembnem položaju in da so trgovci v glavnih centrih (če v Ljubljani, potem gotovo tudi vsaj v Trstu in Ptuju) poznali zelo razvite gospodarske organizacijske oblike in tehnike (npr. ^{dvajno} računovodstvo). Tudi je gotovo, da so slovenske dežele sicer pritegovale (tudi) trgovce iz Južne Nemčije, da pa je bilo celotno okolje vpeto med različne gospodarske sfere, v katerih ^{se} je tudi trgovec tujega rodu - ~~kar~~ ^{kar} v tedanjih mestih sploh ni bil redkost - vraščal v specifično slovensko gospodarsko okolje.

F. Tremel, Das Handelsbuch des Judenburger Kaufmannes Clemens Körber 1526-1548, Graz 1960, in

(1) Za Avstrijo gl. objavi, ki sta ju pripravila F. Tremel in O. Pickl (navedeni v seznamu kratic). Še nekaj primerov, ki so daleč od tega, da bi bili izčrpani: F. Bastian, Das Runtingerbuch 1383-1407 und verwandtes Material zum Regensburger-südostdeutschen Handel und Münzwesen, I. Darstellung, Regensburg 1944; II. Text des Runtingerbuches, ibid. 1935; III. Urkunden, Briefe, ibid. 1943. - W. Eikenberg, Das Handelshaus der Runtinger zu Regensburg, Göttingen 1976 (Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte 43) vsebuje na str. 11-17 bibliografijo dotlej objavljenih trgovskih knjig, nastalih do 1450 v hanzeatskih ~~xxxx~~ in v gornjenemških mestih, medtem ko v Avstriji ni znana nobena, nastala pred 1500. - J. Heers, Le livre de Comptes de Giovanni Piccamiglio homme d'affaires Génois 1456-1459, Paris 1959 (Affaires et gens d'affaires XII).

index

red/pel
karabagans
8/8
na
stam
pod
arbo

1. Tehnika objave (edicijska načela)

□ Pri prepisu besedil¹ so v tej ediciji uporabljena splošno udomačena načela. Tako so npr. vse besede prepisane z malo začetnico, razen začetkov stavkov in očitnih lastnih imen. Ne štejemo kot lastna imena takih pristavkov k rojstnemu imenu, ki so lahko zgolj označitev poklica, ločitev pa ne more biti vedno ena.

Kratice za mere, uteži, denar ipd., za katere danes v tisku nimamo ustreznih znamenj, so prenesene v drugačne kratice, kar je deloma že v zvezi s tolmačenjem samega teksta. Primerjava originalnih znamenj s tu uporabljenimi kraticami je dana v posebni tabeli (str. #).

Posebne probleme postavlja razvrščanje besedila. Po načelih, ki veljajo za druge rokopisne vire v knjižni obliki, se besedilo prepisuje po vrsti, kakor se lista in bere navedena knjiga, pri čemer si zdržema in izmenoma sledije leve in desne strani. Tu pa imamo ^{in RKMZ} popravka z računskimi knjigami ^{po sistemu} dvojnega knjigovodstva, v kateri ima leva stran svoj pomen, desna pa svojega. Zato je treba dosledno ločiti vpise na levih in na desnih straneh. To ločitev prikazujemo pri vseh zaporednih kontih v RKMZ, pri katerih prevladuje promet na obeh straneh, s pomočjo dvokolonskega tiska, pri čemer je - kot običajno - debetna stran na levi, kreditna pa na desni. Ločitev v dve koloni je dosledno izvedena v vseh kontih do vključno številke 78. Nato sledi v originalu RKMZ vrsta številnih manjših kontov, na katerih je večinoma navedena le terjatev ležeče zapuščine, ne pa njeno plačilo. Gre za dolg seznam skoraj samih neporavnanih zapuščinskih terjatev. Pri natisu teh kontov v dvokolonski obliki bi nastala na kreditni strani vrsta praznin. Da bi se tej izognili, obsega edicija od konta št. 78 naprej podatke čez vso širino strani, torej ne samo v levi koloni. Le pri tistih kontih, ki imajo izjemoma še vpisane na obeh straneh, je uporabljen dvokolonski tisk.

Piscu RKMZ pa za nekatere konte samo ena debetna ali kreditna stran ni zadoščala. Zato so - ko je bila neka stran izpolnjena - nadaljevali vpis na katerikoli drugi strani, kjer je pač bilo dovolj prostora. Nadaljevanja so ^{torej} uvrščena na mesta, s katerimi nimajo nikake vsebinske zveze. Tak način vpisovanja je samo posledica štednje s prostorom oziroma nepredvidljivosti obsega, ki ga bo z^avil neki konto. Če bi besedilo ponatisnili po takem, zgolj naključnem zaporedju, bi vsebinsko povezane celote ostale raztrgane in postale še bolj

nepregledne kot v originalu, saldi bi bili izgubljeni nekje na koncu itd. V trgovski računski knjigi pa ni zgodovinski vir samo vsak posamezni podatek, temveč tudi smiselna združitev podatkov v konte, ki morajo biti kot taki prikazani. Zato so v tej ediciji posamezni odlomki kontov, ne glede na to, kam so vpisani v originalu, združeni na tistem zaporednem mestu, kjer je bil konto začel. Navedba folijev ob strani in posebna konkordančna tabela ~~na~~ (str...), ki navaja dejansko zaporedje folijev po knjigi, omogočajo tudi rekonstrukcijo izvirnega tehničnega zaporedja.

Ker torej (pri objavi) ^{spričo} potrebe po združevanju drobcev enega konta ^{ohraniti} ni kazalo izvirnega zaporedja posameznih vpisov, izvirna foliacija ni dovolj pregledna, da bi z njo mogli neposredno citirati ~~na~~ posamezna mesta v računskih knjigah. Zato smo posamezne konte oštevilčili po tistem zaporedju, v katerem se ~~prvič~~ navajajo v knjigi. Zaporedna številka kontov je torej v ediciji dodana, kar je tudi razvidno iz oblike tiska.

Kljub oštevilčenju kontov pa je v objavi prikazana tudi izvirna foliacija. Toda ~~na~~ glede označevanja folijev je bilo treba nekoliko odstopiti od ^{originalnega} ~~danes~~ ^{originalnega} običajnega načina. V originalu so listi - kot je sicer navada v podobnih knjigah - oštevilčeni tako, da je vedno desni list odprte knjige oštevilčen v desnem zgornjem oglu. Pri ~~stare~~ ^{originalnem} danes običajnem citiranju velja ta številka, če ji dodamo apostrof, tudi za naslednjo, hrbtno stran istega lista, npr. 88' pomeni drugo stran lista 88. Pri računskih knjigah, vodenih po sistemu dvojnega knjigovodstva, pa tak način štetja ne ~~bi~~ ⁿⁱ bil ⁱⁿ ^{praktičen} ⁱⁿ ^{navadni}. Obe plati odprte knjige, debetna in kreditna, spadata skupaj, po pravkar razloženem načinu štetja pa bi imeli različno številko, npr. /leva/ 87' in /desna/ 88. Zato so v RKMZ in verjetno tudi v drugih računskih knjigah tega časa šteli strani tako, da je številka na desni strani ⁱⁿ veljala tudi za sosedno levo in ne za hrbtno stran, da je torej številka veljala eno stran nazaj in ne naprej. Z uporabo takega štetja za eno stran nazaj so se tudi pisci računskih knjig sklicevali z enega mesta na drugo. ~~Če bi~~

V ediciji smo se držali danes običajnega načina in citiramo desne strani z navadno številko, apostr^of pa pomeni hrbtno stran.

V prepisu npr. se glede oblike imen natančno držimo izvornika. Kadarkoli pa se ime pojavlja v slovenskem besedilu, upravljammo podobno slovensko obliko pri vseh osebah, ki so živele na Slovenskem. Iščemo med Slovenci in Nemci mi kvadratna, saj so se priseljenci asimilirali, kolikor pa je pri posamezniku nemogoče ugotoviti. Pri osebah, živčih zunaj Slovenije, upravljammo v slovenskem besedilu moderne nemške oblike. Vrne edicije nra to prilagoditve ne prizadenejo.

in podatke o znanih osebah

Slednje ~~ustopamo~~^{pa} od splošnih navad pri objavljanju rokopi-
pisnih knjig ~~in~~ v tem, da med prepis originalnega besedila
uvrščamo v drugačnem tisku regeste, ~~in take sestavke, ki jih~~
~~v originalu ni~~, vendar tako, da obravnavamo vsak konto kot
posebno enoto. Ker se vrinki grafično ločijo od izvornika,
proti njim ne more biti pomisleka. Na drugi strani pa so
za preglednost nujni in pomenijo že prvo stopnjo obdelave
vira, ki bi ostal brez njih le težko razumljiv.

Specifičnost trgovskih računskih knjig je prav tako razlog
za to, da tudi morebitne opombe razvrščamo neposredno pod
ustrezni konto. Vendar so opombe redⁿⁱcirane na minimum.
Da bi se izognili ponavljanjem in nepreglednosti, ki jo
povzročata preveliko število opomb, so krajša pojasnila kolikor
mogoče združena z indeksi, obsežnejši komentarji pa preneseni
v posebna poglavja.

Skratka: način edicije je prilagojen specifičnim lastnostim
virov, s katerimi imamo opravka. Ohranila naj bi se doku-
mentarna vrednost originalnega besedila, obenem pa podčrtala
vsebinska povezanost podatkov, ki je tako značilna za dvojno
knjigovodstvo. K temu naj pripomore primerna uporaba gra-
fičnih sredstev.

V ediciji smo se držali danes običajnega načina in citiramo desne strani z navadno številko, apostrof pa pomeni hrbtno stran.

V prepisu vira se glede oblike imen natančno držimo izvirnika. Kadar pa se ime pojavlja v slovenskem besedilu, uporabljamo sodobno slovensko obliko pri vseh osebah, ki so živele na Slovenskem. Ločitev med Slovenci in Nemci ni izvedljiva, saj so se priseljenci aklimatizirali, koliko, pa je pri posamezniku nemogoče ugotoviti. Pri osebah, živečih zunaj Slovenije, uporabljamo v slovenskem besedilu moderne nemške oblike. Same edicije vira te prilagoditve ne prizadenejo.

6 ? Odstopamo pa od splošnih navad pri objavljanju rokopisnih knjig v tem, da med prepis originalnega besedila uvrščamo v drugačnem tisku regeste in podatke o znanih osebah, vendar tako, da obravnavamo vsako konto kot posebno enoto. Ker se vrinki grafično ločijo od izvirnika, proti njim ne more biti pomisleka. Na drugi strani pa so za preglednost nujni in pomenijo že prvo stopnjo obdelave vira, ki bi ostal brez njih le težko razumljiv.

Specifičnost trgovskih računskih knjig je prav tako razlog za to, da tudi morebitne opombe razvrščamo neposredno pod ustrezni konto. Vendar so opombe reducirane na minimum. Da bi se izognili ponavljanjem in nepreglednosti, ki jo povzroča preveliko število opomb, so krajša pojasnila kolikor mogoče združena z indeksi, obsežnejši komentarji pa prenese- ni v posebna poglavja.

Skratka: način edicije je prilagojen specifičnim lastnos- tim virov, s katerimi imamo opravka. Ohranila naj bi se doku- mentarna vrednost originalnega besedila, obenem pa podčrtala vsebinska povezanost podatkov, ki je tako značilna za dvojno knjigovodstvo. K temu naj pripomore primerna uporaba grafič- nih sredstev.

2. Računska knjiga Mospacherjeve zapuščine

- Sed
fol. verzal
10

2.4. OPIS) v. verzal

☐ Računsko knjigo Mospacherjeve zapuščine hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana, enota Ljubljana (Mestni arhiv v Ljubljani) pod signaturo Cod.XXIII/48.

Knjiga je original na papirju iz začetka 16.stoletja. Ob nastanku je knjiga štela 298 folijev papirja velikosti ok.210 x 307 mm. Debela je 50 mm. Papir ročne izdelave ima skozi vso knjigo le dve varianti enega vodnega znaka: po vseh štirih nogah korakajočega medveda z izplazenim jezikom. Pri bolj grobi varianti ima medved gobec zaprt in ušesa le rahlo naznačena, pri drugi finejši varianti pa ima gobec odprt in ušesa dobro vidna. Izvor papirja s tem vodnim znakom za zdaj še ni z gotovostjo dognan; v poštev prihajata Bern ali Kempen. ①

Knjiga je sestavljena iz 15 leg oz.zvezkov papirja, od katerih jih ima 14 po 10 pisarniških pol, eden pa 9 pisarniških pol papirja. Te lege so prešite z navadno vrstico. Knjiga je bila na vseh treh prostih straneh obrezana.

Platnice knjige so iz debelejšega, sedaj že otrdelega in delno poškodovanega (zatrganega in zgubanega) pergamenta, ki je na zunanji strani pobarvan z zeleno barvo. Danes so nekoliko širše od same knjige in merijo ok. 220 x 310 mm. Čez hrbet imajo platnice z belim kožnim trakom prišite tri usnjene pasove, od katerih sta dva okrasna, srednji pa je imel (pred restavraco) na sprednji strani še ohranjeno navadno železno kovano zaponko, ki je služila za zapiranje knjige. Drugi del tega srednjega pasu, nekdam prišit na hrbtini strani, ni bil ohranjen. Po primerjavi z drugimi kodeksi je bila ta vezava nedvomno originalna. ^{Okrog} leta 1975 je bila knjiga restavrirana in ima odtlej nove bele vrvice in usnjene dele.

Foliacija knjige je že prvotno zajela ves rokopis t.j. od fol.1 do fol.298. Foliacija je šteta pri originalnih vpisih tako, da je na desni strani vpisana številka folija, ki velja tudi za levo stran. (gl.edicijska načela). Prvotni tekst t.j. sama računsko knjiga Mospacherjeve zapuščine sega le do fol.129; dalje je bila knjiga prvotno prazna. V knjigi manjkajo danes pri prvotnem tekstu fol. 4,5,7,8,30 in 62, ki so bili izrezani iz knjige naknadno in so bili vsi popisani, kar se da ugotoviti po primerjavi teksta sosednjih strani oz.po odlomkih pisave na preostalih koščkih papirja. V Mestnem arhivu foliacija ni bila spremenjena.

Tekst Mospacherjeve knjige t.j. prvotnega teksta v rokopisu je pisan v gotski kurzivi iz začetka 16. stoletja. Pisalo ga je več rok.

Globe

Začetek teksta je pisala roka A (1517) in B (1524), delno G (1523-1527, Marko Stettner?). Med njimi in pa zadnji del teksta je pisala roka D, nekaj krajših opomb roka E, večje dele proti koncu rokopisa roka F, zadnja roka G (1539-1546) pa pripada Mospacherjevemu sinu Francu in je edina, ki se da z gotovostjo identificirati. Roke A do F pripadajo verjetno enemu ali dvema najetima pisarjema (mestni pisar Vid, fol.26 ?) in pa štirim varuhom. Kljub včasih subjektivnemu tekstu pa je nemogoče ugotoviti osebnost pisca, ker so tudi taki teksti pisani z različnimi rokami. Zaporedje prvih vpisov kaže na to, da je bila knjiga nastavljena novembra 1517.

Jezik teksta je nemški, pod močnim vplivom bavarskega in lokalnega ljubljanskega nemškega dialekta. Datumi in trgovski strokovni izrazi (na primer achontannt, partida, post, per errore, pro parto, procurator, brutto, carta, charta, chantto, chonnto, dacordo, memorial /tudi moryall !/, register, saldo, statzenn, tara, zornal), nekateri nazivi za denar in mere so italijanskega izvora. Slovenskih besed ni bilo ugotoviti, razen v nekaterih imenih med drugim v imenu Mospacherjeve vdove Maruše.

Drugi del knjige oz. rokopisa t.j. v glavnem od fol.130 dalje, pa tudi že nekatera mesta med prvotnim tekstom (fol.1,11,31,45'-57,59-60, 65,80', 81, 84, 116, 127, 128, 129) vsebujejo zapiske Ludvika Issenhauserja, oskrbnika gospostva Stari grad v Kamniku in Križu iz let 1583 - 1595. Ti zapisi niso v nikaki vsebinski zvezi s prvotnim tekstom Mospacherjeve knjige in jih je Issenhauser vpisoval v to knjigo, ker so bile pač še mnoge strani knjige prazne. V glavnem so ti kasnejši zapiski koncepti Issenhauserjevih pisem sorodnikom, zaslišanj, seznamami dolžnikov denarja in žita, zapiski o prodaji žita, jabolk, pa tudi na Primorskem kupljenega vina, zapiski o dolgovih kmečkih podložnikov, seznamami desetini Issenhauserja v Tuhinjski dolini, pogodbe in obračuni z raznimi obrtniki pri gradnjah na njegovem dvoru v Zdušah in podobno. Tudi v tistem delu knjige, ki ga je delno popisal šele Issenhauser, so nekateri listi iztrgani (fol.157, 175,179,191-193, 202, 212, 217,224, 227-230, 237-238, 253,259-277, 297). V tej ediciji trgovskih računskih knjig so Issenhauserjevi vpisi izpuščeni, ker v to zvezo ne spadajo. Tudi ti vpisi pa bodo lahko pozneje uporabni kot dragocen vir za gospodarsko zgodovino druge polovice 16.stoletja.

Ta drugi del vpisov v knjigo je tesno povezan z njeno zanimivo usodo, ki jo je doživela na svoji poti v Mestni arhiv v Ljubljani. Obenem z dediščino po očetu je Mospacherjev sin Franc prevzel tudi to

knjigo, ki je vsebovala podatke o mnogih še neizterjanih dolgovih . Približno do leta 1548 je Franc, kot je razvidno iz same računске knjige, živel v Ljubljani in izterjal nekaj dolgov. Verjetno leta 1549 pa je postal oskrbnik grofa Turna na njegovem zastavnem gospostvu Kamnik in Križ in je kot tak imel sedež na Starem gradu nad Kamnikom. ² Za njim je to mesto za nekaj let prevzel njegov sin Žiga, ki pa se 1576 omenja kot deželnoknežji komisar za pregled zastavljenih gospostev v slovenskem delu Štajerske. ³ Ta Žiga je računsko knjigo očitno pustil na Starem gradu v Kamniku, ker je verjetno zaradi zastarelosti dolgov zanj izgubila vrednost. Za Žigo Mospacherjem je postal Turnov oskrbnik že omenjeni Ludvik Issenhauser, ki je knjigo začel uporabljati za svoje zapiske, saj je bila več kot polovica še nepopisana. Po Issenhauserjevi smrti leta 1597 je knjiga, verjetno v zvezi s sorodstvom med Issenhauserji in Raumschüssli iz Kolovrata, brez dvoma prišla v grad Kolovrat in odtod pozneje, vendar ne pred letom 1753, v vikariatski oz. župni arhiv v tem kraju. ⁴ Knjiga ima na fol.1,3 in 6 pečat župnega urada sv.Lavrencija v Kolovratu, ki pa je iz novejše dobe (nekako 1918-1940). V župnem uradu je knjigo videl v letih pred drugo svetovno vojno zdaj pokojni prof. Mavricij Bergant in jo iz zanimanja za lokalno zgodovino okolice Domžal in Stoba odkupil od tedanjega župnika. ⁵ Knjigo je tedaj uporabil že Josip Žontar, ki je nek podatek iz nje objavil v svoji Zgodovini mesta Kranja (str.154, 447, opomba 13), kjer jo je označil kot trgovsko knjigo Ludvika Ysenhausena iz dobe 1515-1580, kot nahajališče pa župni arhiv Kolovrat. ⁶

Po drugi svetovni vojni - medtem je požar v zvezi z vojnimi dogodki uničil župnišče v Kolovratu - je računska knjiga s posredovanjem Stefana Kovača in arhivarja Jožeta Šorna prišla leta 1953 kot depozit v Mestni arhiv v Ljubljani. Leta 1956 jo je Mestni arhiv odkupil od lastnika prof.Mavricija Berganta, ⁷ nakar jo je dokončno uvrstil v zbirko svojih rokopisov, serijo raznih ljubljanskih provenienc (Cod.XXIII) pod številko 48.

888
pod
arhiv
po shank
Kempster

index
~~TOPOMBE~~ PO STRAN 4
1. Medved je bil v 15.stol. vodni znak papirnega mlina v Švicarskem Bernu, odkoder se je razširil v papirne mline zgornjega Porenja, vendar tako, da so mu dodajali še druga znamenja. Brez drugih znamenj je bil poleg bernskega le še kemptenski papir, vsaj v drugi polovici 16.stol. Zato je najbolj verjetno, da gre pri RKMZ za papir iz Berna, za tem pa prihaja v poštev Kempten. Prim.G.Piccard, Die Wasser=
ind. 1.

index ima
4888 pri arhiv
kol pri Trofenika!

→ blok. 15. 7. 1957 - 4 - = 122/106
zeichenforschung als historische Hilfswissenschaft, Archivalische
Zeitschrift 52,1956, str.62-115, zlasti str.68.

- ② Akt 1549, oktober 23. (AS, Viced.arh.I 151): F. Mospacher phleger
der herrschaft Oberstain; 1554-1558 (AS, Protokol vicedomskega so-
dišča 1554-1558, fol.10, 10', 26, 26', 36, 36', 69): Franntz Mospacher
phleger zu Oberstain; 1561, junij 9. (AS, Protokol ograjnega sodišča
1558-1563, fol.441): Franntz Mospacher phleger auf Oberstain. - Sta-
ri grad nad Kamnikom je bil opuščen po letu 1576. Gospostvo Stari gr-
ad- Križ so 1572 odkupili Turni od deželnega kneza; dotlej je bila
zastavljeno gospostvo (prim.Na bregovih Bistrice, s.l., 1938, str.
48).
- ③ Akt 1573, januar 26. (AS, Protokol ograjnega sodišča 1572-1575,
fol.218,266, 316): Sigmundt Mospacher phleger zu Oberstain als ge-
waltstrager Franntzen von Thurn; 1573, december 10. (AS, Komisija
za fevdne zadeve V/87): edl vest Sigmund Mospacher zu Peraw; 1576,
avgust 20., Gradec (A.Mell-V.Thiel, Die Urbare und urbarialen Auf-
zeichnungen des landesfürstlichen Kammergutes in Steiermark, Graz
1908, Veröffentlichungen der Historischen Landeskommission XXV, str.
118, 134, 155.
- ④ Kolovrat je bil prvotno podružnica fare Vače, od leta 1753 vikar-
iat in od 1784 fara. (Leksikon Dravske banovine, Ljubljana 1938,
str.326).
- ⑤ Podatki po kupni pogodbi med prof.Mavricijem Bergantom iz Domžal,
Stobovska 21 in Mestnim arhivom ljubljanskim z dne 14.decembra 1956,
št. A 1489/56.
- ⑥ Josip Zontar, Zgodovina mesta Kranja, ~~s.l., 1939~~ str.154 in 447,
opomba 13.
- ⑦ Kot v opombi 5.

potpisano

1/2 1/2